

นวัตกรรมการประพันธ์เพลง “สำเนียงธรรม อุ่ทอง”
ที่พัฒนาจากอัตลักษณ์ชาติพันธุ์เพื่อใช้ปรับกระบวนการคิด
วิเคราะห์และปฏิบัติตามแนววิถีพุทธ
The Innovation of Music Composition
“Samniang Dhamma U Thong” Developed
from Identities of Ethnic Groups for Improving
the Process of Thinking, Analysis and Following
the Buddhist way of Life

(Received: Feb 10, 2020 Revised: Dec 10, 2020 Accepted: Dec 20, 2020)

เอกชัย พุทธิรัญ¹

Ekachai Phuhirun

บทคัดย่อ

บทประพันธ์เพลง “สำเนียงธรรมอุ่ทอง” เป็นผลผลิตส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการประพันธ์เพลงเพื่อสร้างรูปแบบความเชื่อความศรัทธาใหม่จากดนตรีชาติพันธุ์ในอำเภออุ่ทอง วัตถุประสงค์ของงานวิจัยคือ สร้างสรรค์บทประพันธ์เพลงที่มาจากอัตลักษณ์ชาติพันธุ์เพื่อใช้ประกอบการบรรเลงในพิธีกรรมเพื่อสร้างสมาธิ วิธีการดำเนินการวิจัยเริ่มจากการทบทวนวรรณกรรม การเข้าพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและการทำสนทนากลุ่ม

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาดนตรีตะวันตก วิทยาลัยการดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ทั้งนี้ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยปกติผสมกับกระบวนการดำเนินการสร้างสรรค์บทเพลง เรียกว่า กระบวนการ CPRM Compose – Practice – Record – Mixdown and Mastering คือ ประพันธ์เพลง (Compose) ทำการฝึกซ้อม (Practice) บันทึกเสียง (Record) และผสมเสียงเพื่อทำต้นฉบับ (Mixdown and Mastering) จากการวิจัยพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในอำเภออุ้มทองมีหลากหลาย แต่ที่เป็นกลุ่มสำคัญและยังสามารถดำรงอัตลักษณ์ของตนเองได้อย่างชัดเจน คือ กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ทั้งนี้ สามารถจำแนกกลุ่มวัฒนธรรมดนตรีของอำเภออุ้มทองนี้ได้เป็น 2 ส่วนคือ 1) Traditional style คือ กลุ่มของชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่เข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่และยังคงอัตลักษณ์วัฒนธรรมด้านดนตรีของตนเองไว้ เช่น เพลงที่ใช้ในพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่งหรือไททรงดำ 2) Applied style คือ กลุ่มของดนตรีร่วมสมัย เช่น เพลงลูกทุ่ง เพลงพื้นบ้าน ดนตรีสมัยนิยม เป็นต้น ผลผลิตของงานวิจัยเป็นบทประพันธ์เพลงที่นำไปใช้ในกิจกรรมทางศาสนาเพื่อเป็นเครื่องมือประกอบในการสร้างสมาธิ มีกระบวนการปฏิบัติที่จะให้เกิดสมาธิบำบัดจากผู้บรรเลงดนตรีประกอบกับความเชื่อและแรงศรัทธาในพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: นวัตกรรมการประพันธ์เพลง วิถีพุทธ ดนตรีกับสมาธิ อำเภออุ้มทอง

Abstract

The composition of ‘Samniang Dhamma U Thong’ is one of the outputs of the research ‘The Innovation of Music Composition based on Ethnic Music in U Thong district to Create New Beliefs and Faiths’. The purpose of this study was to create music composition based on ethnic identities in order to use in rituals to improve one’s meditation. This research process includes literature review, field study, non-structured interview, focus group discussion, and the combination between research methodology and CPRM (Compose – Practice – Record – Mixdown and Mastering). The results showed that there are many ethnic groups in U Thong district. However, the group which can obviously maintain their unique identities is Thai-Laos group. In aspect of music in U Thong district, their identities can be classified into two groups: Traditional style and Applied style. The traditional style refers the music of ethnic group who originally lived in the area and still can preserve their music cultural identities, such as ritual music of Lao Song or Thai Song Dam. The applied style refers contemporary music, such as Thai country song, folk song, mixed styles of folk and popular songs, etc. One of the outputs of this research which is music composition can be used for religious rituals as a tool to create meditation. The player uses newly invented music instrument to play religious songs with their belief and faith in Buddhism.

Keywords: Innovation of Music Composition, Buddhist Way of Life, Music and Meditation, U Thong District

บทนำ

ผู้ประพันธ์มีแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแพร่ของพระพุทธศาสนาในอดีต ซึ่งมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์มากมายที่ถูกค้นพบ ในปัจจุบันพื้นที่บริเวณอุทอง ยังคงให้ความสำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริมในด้านพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากโครงการก่อสร้างพระพุทธปุษยคีรีศรีสุวรรณภูมิที่เกิดจากการระเบิดภูเขาหินที่เป็นเหมืองเก่าเพื่อแกะสลักเป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ชื่อว่า พระพุทธปุษยคีรีศรีสุวรรณภูมิ (หลวงพ่อบุทอง) จนเป็นพระแกะสลักหน้าผาที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย องค์พระเป็นปางโปรดพุทธมารดา เป็นพระพุทธรูปในอิริยาบถประทับนั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายวางหงายบนพระเพลา (ตัก) พระหัตถ์ขวายกขึ้นเสมอพระอุระ (อก) จีบนิ้วพระหัตถ์ (Suphan.biz., 2561, ออนไลน์) ผู้ประพันธ์จึงเลือกใช้เนื้อหาและใช้วัตถุดิบที่เกี่ยวข้องกับความโดดเด่นของอำเภออุทองในด้านนี้ในงานวิจัย ปัจจุบันได้มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์สนับสนุนว่า พื้นที่บริเวณนี้เป็นดินแดนทวารวดีที่พระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยเป็นสถานที่แรกเมื่อ 2,000 กว่าปีที่ผ่านมา โดยปรากฏในหลักฐานเป็นโบราณวัตถุต่าง ๆ มากมายในพิพิธภัณฑ์แห่งชาติอุทอง

ด้วยความเป็นมาและความสำคัญนี้ ทางจังหวัดสุพรรณบุรี และคณะสงฆ์ นำโดยพระราชปริยัติเมธี เจ้าคณะจังหวัดจึงดำริให้สร้างพระพุทธปุษยคีรีศรีสุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นพระแกะสลักหน้าผาที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย หรือหลวงพ่อบุทอง ตั้งอยู่บริเวณวัดเขาทำเทียม เรียกว่า หน้าผามังกรบิน บริเวณพุทธมณฑลประจำจังหวัดสุพรรณบุรี ในเขตเทศบาลตำบลท้าวอุทอง อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรีองค์หลวงพ่อบุทองมีความสูง 108 เมตร หน้าตักกว้าง 65 เมตร ฐานกว้าง 88 เมตร พื้นที่บริเวณนี้ กรมศิลปากรยืนยันว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในดินแดนสุวรรณภูมิ และหลักฐานทางโบราณคดีก็มีข้อพิสูจน์ว่า พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดียได้ส่งพระธรรมทูตออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา 9 สาย โดยสายที่ 8 ทรงส่งพระโสณะและพระอุตตร

เถระ เข้ามาเผยแพร่ในดินแดนสุวรรณภูมิเมื่อประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 3 ซึ่งยังคงปรากฏร่องรอยของความเจริญด้านพระพุทธรูปศาสนาอยู่ในประเทศอินเดียนั้นพระเจ้าอโศกทรงสร้างวัดไว้มากมาย ตัวอย่างเช่น วัดปุษยคีรีสังฆาราม ในแคว้นกสิงคะ ซึ่งปรากฏได้ว่าชื่อมาพ้องกับจารึก “ปุษยคีรี” ที่แปลว่า “ภูเขาดอกไม้” ดังหลักฐานจารึกศิลา “ปุษยคีรี” และธรรมจักรบนยอดเสาอโศก บริเวณเจดีย์หมายเลข 11 ในเขตเมืองโบราณ อุทอง ที่บริเวณภูเขาใกล้กับวัดเขาทำเทียมในปัจจุบัน สันนิษฐานได้ว่าชื่อนี้อาจจะถูกจารึกโดยจากพระธรรมทูตทั้งสองนี้ โดยนำชื่อบ้านเมืองของท่าน มาสลักไว้ก็อาจเป็นไปได้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2, 2558)

พื้นที่ของอำเภออุทองมีกลุ่มประชากรที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนมากและมีความโดดเด่นในปัจจุบันคือ กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว อันประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง กลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่ง (ไทดำหรือไททรงดำ) กลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงหรือไทพวน และมีกลุ่มชาวจีนกับกลุ่มชาวไทยพื้นเมือง กระจายตัวอยู่ตามเขตพื้นที่ต่าง ๆ ในอำเภออุทอง ดังเช่นงานวิจัยของเอกชัย ได้กล่าวไว้ว่า กลุ่มที่มีการรวมตัวเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม และมีอัตลักษณ์ชัดเจน คือ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่ง วัฒนธรรมดนตรีที่เป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์คือ ทำนองแคน หรือเรียกว่า “ลายแคน” ไปใช้ในพิธีกรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ ของกลุ่ม แต่สุดท้ายอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในปัจจุบันได้ถูกผสมผสานกลมกลืนและมีการปรับเปลี่ยนไป กับบริบทของสภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ตลอดจนรวมถึงการรับวัฒนธรรมจากส่วนอื่น ๆ เข้าไปในพื้นที่ (เอกชัย พุทธิธัญ, 2560)

ปัญหาที่อุปสรรคที่เกิดขึ้นของการดำเนินการวิจัยคือ พื้นที่ชุมชนนี้ ได้มีกลุ่มผู้วิจัยเข้าไปทำวิจัยจำนวนมากแต่ยังขาดงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมดนตรีของชาติพันธุ์ จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ผู้ประพันธ์ต้องการแสดงให้เห็นถึงการนำวัฒนธรรมดนตรีมาใช้ในการสืบทอดอัตลักษณ์

ของท้องถิ่นและปรับแนวคิด ความเชื่อในวิถีพุทธ และได้เล็งเห็นถึงความสำคัญ
ของประเพณี วัฒนธรรมอุ้มทอง และความสำคัญของการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น
จึงประพันธ์เพลงที่สร้างจากการดูซึมผ่านวัฒนธรรมด้านดนตรีในอำเภออุ้มทอง
ซึ่งดนตรีชาติพันธุ์นี้เป็นอัตลักษณ์ ทางวัฒนธรรมที่สำคัญ นอกจากนี้
ได้ใช้ดนตรีบำบัดเพื่อสร้างสมาธิผ่านเครื่องมือคือ **นวัตกรรมการประพันธ์เพลง
และกระบวนการสร้างสมาธิจากการบรรเลงดนตรี** ตั้งแต่สมัยโบราณ
ดนตรีมีความเชื่อมโยงกับสุขภาพกายและใจของมนุษย์มาตลอด แต่ความเชื่อมโยงนี้
ได้เสื่อมลงเมื่อมีการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์มาเป็นมาตรฐานทดสอบ
และพิสูจน์ความน่าเชื่อถือของสิ่งต่าง ๆ เพื่อแสดงว่าความเชื่อมโยงดังกล่าว
ไม่เป็นความจริง แต่กระนั้น เมื่อไม่นานมานี้มีงานวิจัยที่สนับสนุนว่า
การใช้ดนตรีเพื่อบำบัดโรคเป็นสิ่งมีประโยชน์และสามารถได้ผลสัมฤทธิ์จริง
และแม้ว่าการตอบสนองของแต่ละคนจะแตกต่างกันไป แต่หลายคนก็รู้สึกถึง
อิทธิพลของเสียงดนตรีที่มีต่อชีวิต บทเพลงทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นแนวใด
สามารถทำให้เราได้แสดงความรู้สึกออกมาทุกอารมณ์ ทั้งความโกรธ
ความผิดหวัง ไปจนถึงความสุขและความสงบในจิตใจ ดนตรีไม่ได้มีประโยชน์
เฉพาะในแง่ของการรักษาทางจิตเท่านั้น แต่ยังใช้ได้กับผู้ที่มีการพิการ
ที่ต้องการฟื้นฟูการเคลื่อนไหวหรือควบคุมการหายใจ ดนตรีบำบัดใช้ได้
กับคนหลายกลุ่ม ได้แก่ คนพิการทางสมอง ผู้ป่วยทางจิต ผู้ที่พิการ
ทางร่างกาย เด็กที่มีความผิดปกติทั้งทางร่างกายและจิตใจ ผู้สูงอายุ
และผู้ที่ต้องการบำบัดความเครียด

ความสำคัญของดนตรีบำบัดเพื่อสร้างสมาธิ

ความสำคัญของเสียงต่อจิตวิญญาณภายในนั้นเป็นที่ยอมรับ
กันมานานแล้วว่า คลื่นเสียงเป็นพลังงานอย่างหนึ่งที่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลง
ต่อร่างกายและจิตใจของมนุษย์ได้ ดังปรากฏให้เห็นในประเพณี
ความเชื่อโบราณจากทั่วโลก ในโลกตะวันออกมีการใช้เสียงเพื่อช่วย

ในการทำสมาธิและการฝึกจิต ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทางศาสนา ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวตะวันตกพลังของเสียง ก็มีบทบาทสำคัญ เช่น การเปล่งเสียงสูงต่ำในพิธีสวดการอธิษฐาน หรือการร้องเพลงในโบสถ์ มีส่วนช่วยให้คนเราได้สัมผัสกับจิตวิญญาณภายใน ที่สื่อสารถึงสิ่งที่เคารพสูงสุด การใช้ความเชื่อความศรัทธาบวกกับพิธีกรรม บนรากฐานของการสร้างสรรค์นวัตกรรมการบทร้องเพลงที่สร้างมาโดยเฉพาะ เป็นรูปแบบหนึ่งของการใช้ดนตรีบำบัด มีกระบวนการสร้างสรรค์ ซึ่งผสานรวมเป็นหนึ่งระหว่างเครื่องมือ ที่ใช้บำบัดและตัวผู้บำบัดเอง ในเบื้องต้นการบรรเลงดนตรีสามารถช่วยบรรเทาทุกข์ของผู้ป่วย โรคทางประสาทได้ ในด้านของศิลปะบำบัดจะเปิดโอกาสให้ผู้บำบัด ได้ระบายความรู้สึกที่ฝังอยู่ในจิตใจออกมา ในส่วนของดนตรีบำบัดนั้น การที่ผู้บำบัดสามารถแต่งเพลงที่เป็นการสร้างสรรค์ระหว่างนักบำบัด กับผู้รับบำบัดหรือการบรรเลงบทเพลงโดยผู้รับการบำบัดเอง จะช่วยให้ ผู้รับการบำบัดนั้นได้ระบายอารมณ์ที่ฝังอยู่ในจิตใจออกมา ดนตรีบำบัด จะช่วยลดความวิตกกังวลและเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตัวเอง เป็นวิธีการระบายหรือขจัดอารมณ์ที่เก็บไว้ในส่วนลึกของจิตใจ การใช้ดนตรี เพื่อบำบัดโรคนั้นเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์และสามารถได้ผลสัมฤทธิ์จริง เช่น การร้องเพลงหรือสวดมนต์เพื่อให้หายจากโรค เนื่องจากเมื่อเราสวดมนต์ เราจะเกิดความตั้งมั่นในสมาธิอยู่แล้ว แต่การร้องเพลงก็เป็นเครื่องมือ อีกรูปแบบหนึ่งที่จะสร้างสมาธิระยะสั้น ๆ ที่เรียกว่า ขณิกสมาธิ ซึ่งหมายถึง สมาธิที่เกิดขึ้นชั่วขณะ อันสามารถช่วยละกิเลสได้ในช่วงเวลาหนึ่ง แต่จะได้ผลมากถ้าเราทำได้ต่อเนื่องและสังเกตแต่ละปัจจุบันขณะอย่างละเอียด ในปัจจุบันทางการแพทย์ได้พัฒนามาเป็นการทำบำบัดด้วยคลื่นเสียง (Sound therapy) ซึ่งกล่าวกันว่า สามารถรักษาอาการผิดปกติของร่างกายบางอย่างได้ มีวิธีการโดยส่งคลื่นเสียงไปที่ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายที่ต้องจะการบำบัด

ผู้วิจัยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการใช้เสียงบำบัดด้านการใช้จิตวิเคราะห์ โดยการกำหนดรัฐสภาวะในปัจจุบันของเสียงที่เกิดขึ้น เพราะว่าในปัจจุบันพลังเสียงที่มีอิทธิพลต่อสภาวะจิตใจของเราและส่งผลกระทบต่ออย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมนั้น ยังไม่สามารถพิสูจน์ทราบได้อย่างแน่ชัด ในด้านการทดลองด้านวิทยาศาสตร์คาดว่า การสั่นสะเทือนของเสียงและเทคนิคการหายใจที่เป็นจังหวะ อาจมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของคลื่นไฟฟ้าในสมองทำให้เกิดการผ่อนคลายหรือทำให้เพิ่มการรับรู้มากขึ้น ฮันส์ เจนนี่ แพทย์และนักวิทยาศาสตร์ชาวสวิส ได้สร้างเครื่องมือชนิดหนึ่งเรียกว่า โทโนสโคป (Tonoscope) ซึ่งสามารถสร้างภาพสามมิติจากเสียงได้ โดยเปล่งเสียงเข้าไปในท่อผ่านไปสู่แผ่นสะท้อนเสียงทำจากแผ่นยางที่มีผิวน้ำตาลอยู่ด้านบน พบว่าเสียง /โอ/ ที่มนุษย์เปล่งออกมาผ่านเครื่องดังกล่าว จะเกิดเป็นรูปทรงกลมที่สมบูรณ์แบบ สันนิษฐานว่าอาจเป็นที่มาของคำว่า “โอม” คำขึ้นต้นของการกล่าวมนตร์ของชาว ฮินดู รวมไปถึงคำว่า “อา-แมน” (Aman) ของชาวคริสต์ หรือคำว่า “อา-มิน” (Amen) ของชาวมุสลิม (ลลิตา ธีระสิริ และนิทรพร รุจนวิศาล, 2544, น. 179)

จากข้อมูลที่ผ่านมา การรักษาด้วยแรงศรัทธา (Faith healing) มีหลักการพื้นฐานอยู่บนความเชื่อในด้านบวก ซึ่งจะมีผลทำให้อาการป่วยทุเลาลงหรือหายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากปฏิบัติภายใต้ระบบ กระบวนการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับศาสนา เช่น สำนักคริสเตียนวิทยาศาสตร์ (Christian Science) ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2364 ในรัฐนิวอิงแลนด์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ใช้ความศรัทธาจากการเทศน์เพื่อรักษาคนทางจิตวิญญาณ และมีการรักษาในรูปแบบอื่นที่อาศัยศรัทธาของคน ซึ่งเป็นวิธีที่ปฏิบัติกันมาหลายศตวรรษแล้ว วิธีนี้เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นตลอดมา ไม่ว่าจะอยู่ในวัฒนธรรมหรือศาสนาใด ตามทฤษฎีทางการแพทย์ แรงศรัทธาจะกระตุ้นภูมิคุ้มกันตามธรรมชาติ โดยวิธีการลดปฏิกิริยาที่ตอบสนองต่อความเครียดที่เกิดขึ้นนั้น ให้ลดลง มีการสร้างฮอร์โมนซึ่งเป็นสารในเลือดที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ โดย

อาจเข้าไปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างตลอดจนการทำงานของอวัยวะและเนื้อเยื่อทำให้เกิดการซ่อมแซมหรือเยียวยาตัวเอง กระบวนการนี้อาจทำให้ภูมิต้านทานหรือแอนติบอดี (Antibody) แข็งแรงขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นการเสริมสร้างกำลังใจทำให้ผู้ป่วยรู้สึกสบายขึ้น ผู้ประพันธ์ได้ใช้พลังศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติบรรเลงดนตรี ในการกำหนดสติ ตั้งสมาธิและระลึกถึงคุณพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เป็นการปรับกระบวนการคิด วิเคราะห์ โดยผู้ประพันธ์ได้วางรูปแบบของพิธีกรรมความเชื่อใหม่ในรูปแบบการปฏิบัติบูชาบนพื้นฐาน ของการเฝ้าดูลมหายใจตนเอง หรือที่เรียกว่า อานาปานสติ ตามหลักการของพุทธศาสนาในการสร้างสมาธิให้ตั้งมั่นอยู่กับเสียงที่ได้ยิน เมื่อจิตคงที่แล้วให้คอยตามดูความคิดและผลของเสียงที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติบรรเลงบทเพลง ณ ปัจจุบันขณะ กระบวนการสร้างสรรค์ CPRM (Compose – Practice – Record – Mixdown and Mastering)

1. ศึกษางานวิจัยดนตรี บทเพลง เกี่ยวกับดนตรีชาติพันธุ์และดนตรีพื้นบ้าน ค้นคว้า สังเกต และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เช่น พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่และชาวบ้านในพื้นที่บริเวณรอบพระพุทธรูปศรีศรีสุวรรณภูมิ ปราชญ์ชาวบ้านและกลุ่มครูผู้สอนดนตรีในโรงเรียนเขตพื้นที่ของอำเภออุทุมพร เพื่อบูรณาการกับเทคนิคการประพันธ์เพลง

2. วิเคราะห์ข้อมูล กำหนดรูปแบบดนตรีที่ใช้ในการประพันธ์เพลง และเทคนิควิธีการประพันธ์เพลง

3. กำหนดองค์ประกอบดนตรี ในแต่ละบทเพลงเพื่อพิจารณาการใช้วัตถุดิบและเทคนิคการประพันธ์เพลง โดยคำนึงถึงเทคนิคความสัมพันธ์กับเพลงพื้นบ้านที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน มีการวางแนวเสียง แนวทำนอง กระสวนจังหวะ แนวประสาน และองค์ประกอบด้านดนตรีอื่น ๆ ของบทประพันธ์เพลง ควบคู่กันไปอย่างเหมาะสม รวมถึงวางโครงสร้างของบทเพลง

4. ประพันธ์เพลง (ขั้นตอน C – Compose) และนำบทประพันธ์ไปให้นักดนตรีฝึกซ้อม (ขั้นตอน P - Practice) ล่วงหน้าก่อนทำการบันทึกเสียง (ขั้นตอน R – Record)

5. นำบทประพันธ์เพลงไปบันทึกในห้องอัดเสียงที่มีคุณภาพสูง และทำการปรับแต่งเสียงให้เป็นต้นฉบับ(ขั้นตอน M - Mixdown & Mastering) จัดทำซีดี เผยแพร่ตามสื่อต่าง ๆ

6. จัดทำโน้ตเพลงฉบับสมบูรณ์พร้อมอธิบายบทประพันธ์ กรอบแนวคิดของการประพันธ์ได้เชื่อมโยงวิทยาศาสตร์ด้านคลื่นเสียง และความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสนาเข้ามาด้วยกัน โดยสร้างสรรค์อยู่บนแนวคิดการใช้ดนตรีเป็นสื่อกลางที่เชื่อมต่อระหว่างวัฒนธรรมด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และความเป็นปัจจุบัน เพื่อเสนออัตลักษณ์ที่โดดเด่นของท้องถิ่นผ่านบทเพลงที่สามารถเข้าถึงชุมชน บุคคลภายนอกชุมชน เยาวชน และนักท่องเที่ยว และกำหนดให้นำบทเพลงนี้ไปใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางวัฒนธรรม สำหรับด้านองค์ประกอบของดนตรี มีการใช้ลักษณะของบันไดเสียงและรูปแบบที่ใช้อัตลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่นอันเป็นสำเนียงเฉพาะของวัฒนธรรมดนตรีไทย-ลาว ที่เกิดการผสมผสานกันระหว่างดนตรีตะวันตกร่วมสมัยและดนตรีท้องถิ่น ผู้วิจัยจะนำเอาลักษณะเฉพาะตัวเหล่านี้มาเป็นวัตถุดิบตั้งต้นในการประพันธ์ และนำมาใช้ในอีกหลายแง่มุม เช่น สร้างลักษณะแนวทำนองและบันไดเสียงของดนตรีตะวันตก โดยอยู่บนพื้นฐานของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์โดยนำมาผสมผสานกับทำนองดนตรีท้องถิ่น และใช้บันไดเสียงเพนตาโทนิค (Pentatonic) ซึ่งเป็นบันไดเสียงหลักของบทเพลงพื้นบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อทำให้เกิดความรู้สึกที่แตกต่างไปจากดนตรีสมัยนิยม ทั้งนี้ การประพันธ์เพลงจะดำเนินอยู่ในกรอบการใช้ลักษณะดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นมาเป็นโมโนทัศน์หลักในการสร้างสรรค์

อรรถาธิบายบทเพลง “สำเนียงธรรม อุ่ทอง”

แนวความคิดสร้างสรรค์แนวทำนอง ผู้ประพันธ์ได้นำกลุ่มเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวลาวมาประพันธ์ทำนอง โดยในวรรคแรกเป็นการนำเสนอกลุ่มเสียงเพนตาโทนิค ไต่เรียงจากต่ำไปสูง บทเพลงนี้มีทั้งหมด 4 วรรค 16 ห้องเพลง (วรรคละ 4 ห้องเพลง) ผู้ประพันธ์ใช้ทำนองที่มีความไพเราะ จดจำได้ง่าย อยู่ในพิสัยหรือช่วงที่จำกัดระหว่างโน้ต G ถึง โน้ต E ในช่วงออฟเตปที่ 4 ช่วงโดกลาง ซึ่งง่ายสำหรับผู้ที่ไม่เคยบรรเลงเพลงมาก่อน จากนั้นได้นำมาร้อยเรียงเชื่อมต่อและเพิ่มเติมให้เกิดเป็นแนวทำนองที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ โดยใช้กลยุทธ์สมาธิในการบรรเลง เพลงนี้มีต้นแบบแนวทางความคิดมาจากเพลงที่ใช้ประกอบพิธีกรรมของชาวลาว สำหรับอัตราความเร็วของเพลง (Tempo) จะอยู่ในช่วงประมาณ 65-80 BPM ซึ่งสอดคล้องกับอัตราการเต้นของหัวใจปกติ ทั้งนี้ อัตราความยาว สั้น หนัก หรือเบาจะกำหนดโดยลมหายใจของผู้บรรเลง แต่จะคน บทเพลงนี้มีสัดส่วนอยู่บนจังหวะตกเป็นส่วนใหญ่ ก่อนการเรียบเรียงเพลง ผู้ประพันธ์ได้นำแนวความคิดประพันธ์ข้างต้นไปขอคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อขอความรู้หรือคำชี้แนะ หลังจากนั้น ได้นำแนวคิดและรูปแบบการบรรเลงจากท่านผู้เชี่ยวชาญมาปรึกษาในคณะผู้วิจัย เพื่อวางแผนงานในการปฏิบัติการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน จึงได้ผลลัพธ์ออกมาในรูปแบบงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ รูปแบบ (Form หรือฉันทลักษณ์เป็นแบบ Strophic form) หรือเพลงตอนเดียวที่ไม่มีการซ้ำ ความยาวของเพลงประมาณ 30-40 วินาที

สำเนียงธรรม อุ่ทอง

เอกชัย พุทธิรัญ

การปฏิบัติบทเพลง “สำเนียงธรรม อุ่ทอง” เพื่อการสร้างสมาธิภาวนาในวิถีพุทธ

หลักการทำสมาธินี้เป็นวิธีปฏิบัติวิธีหนึ่งที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนา มีอยู่ในสิกขาสาม อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ก็มีสัมมาสมาธิในหลักมรรคมีองค์แปด และยังปรากฏในหมวดธรรมอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก รวมทั้งได้มีพระพุทธทศชาติตรัสสอนไว้ให้ทำสมาธิในพระสูตรต่าง ๆ เช่นที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอบรมสมาธิ เพราะว่า ผู้ที่มีจิตตั้งมั่นเป็นสมาธิแล้วย่อมรู้ตามเป็นจริงดังนี้” สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร (องค์ที่ 19) กล่าวว่า “...ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สมาธิเป็นธรรมปฏิบัติสำคัญข้อหนึ่งในพระพุทธศาสนา แต่ว่าสมาธินั้นมิใช่เป็นข้อปฏิบัติในทางศาสนาเท่านั้น แต่เป็นข้อที่พึงปฏิบัติในทั่ว ๆ ไปด้วย เพราะสมาธิเป็นข้อจำเป็นจะต้องมีในการกระทำทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการค้าเดินชีวิตทั่วไปหรือทางด้านปฏิบัติธรรม มีคนไม่น้อยที่เข้าใจว่าเป็นข้อที่พึงปฏิบัติเฉพาะในด้านศาสนา คือสำหรับผู้ที่ต้องการปฏิบัติธรรม อย่างเป็นภิกษุ สามเณร หรือเป็นผู้ที่เข้าวัดเท่านั้น ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง ฉะนั้น ก็จะได้กล่าวถึงความหมายของสมาธิทั่วไปก่อน สมาธินั้น ได้แก่ ความตั้งใจมั่นอยู่ในเรื่องที่ต้องการ ให้ใจตั้งไว้เพียงเรื่องเดียว ไม่ให้ใจคิดฟุ้งซ่านออกไปนอกจากเรื่องที่ต้องการจะให้ใจตั้งนั้น ความตั้งใจตั้งนี้เป็นความหมายทั่วไปของสมาธิ และก็จะต้องมีในกิจการที่จะทำทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการเล่าเรียนศึกษา หรือว่าการงานอย่างใดอย่างหนึ่ง” (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2550)

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร (องค์ที่ 19) ยังกล่าวอีกว่า “ในการเรียนหนังสือ ในการอ่าน การเขียน การฟัง จะต้องมีความสมาธิที่มีอยู่ตามธรรมดา เหมือนอย่าง que ทุกคนมีอยู่ยังไม่เพียงพอ ก็เพราะว่า กำลังใจที่ตั้งมั่นยังอ่อนแอ ยังดิ้นรนกวัดแกว่ง กระสับกระส่ายได้ง่าย โยกโคลงได้ง่าย หวั่นไหวไปในอารมณ์ คือ เรื่องต่าง ๆ ได้ง่าย และทุกคนจะต้องพบเรื่องราวต่าง ๆ ที่เข้าไปเป็นอารมณ์ คือเรื่อง of ใจ ทางตา หู

จมูก ลิ่น กาย ใจ คือทางอายตนะทั้ง 6 อยู่เป็นประจำ เมื่อเป็นดั่งนี้จึงได้มีความรักใคร่บ้าง ความซึ้งบ้าง ความหลงบ้าง เมื่อจิตใจมีอารมณ์ที่หวั่นไหว และมีเครื่องทำให้ใจหวั่นไหวเกิดประกอบขึ้นมาอีก อันสืบเนื่องมาจากอารมณ์ดังกล่าว ก็ยากที่จะมีสมาธิในการเรียน ในการทำงานตามที่ประสงค์ได้ดังจะพึงเห็นได้ในบางคราวหรือในหลายคราวการรวมใจให้มาอ่านหนังสือ เขียนหนังสือ ฟังคำสอน ไม่ค่อยจะได้เพราะว่าใจพลุ่งพล่านอยู่ในเรื่องนั้นบ้าง ในเรื่องนี้บ้าง ที่ชอบบ้าง ที่ซึ้งบ้าง ที่หลงบ้าง จนรวมใจเข้ามาไม่ติดเมื่อเป็นดั่งนี้ก็ทำให้ไม่สามารถจะอ่าน จะเขียน จะฟัง ทำให้การเรียนไม่ดี ในการทำงานก็เหมือนกัน เมื่อจิตใจกระสับกระส่ายไปด้วยอำนาจของอารมณ์ และภาวะที่เกิดสืบจากอารมณ์ และภาวะที่เกิดสืบจากอารมณ์ดังจะเรียกว่ากิเลส คือ ความรัก ความซึ้ง ความหลง เป็นต้น ดังกล่าวนั้น ก็ทำให้ไม่สามารถที่จะทำการงานให้ได้ดีเช่นเดียวกัน ใจที่ไม่ได้หัดทำสมาธิก็จะเป็นดั่งนี้ และแม้ว่าจะยังไม่มีอารมณ์อะไรเข้ามา รบกวนให้เกิดกระสับกระส่ายดังนั้นความตั้งใจก็ยังไม่สู้จะแรงนัก ฉะนั้นจึงสู้หัดทำสมาธิไม่ได้ ในการหัดทำสมาธินั้นมีอยู่ 2 อย่างคือ หัดทำสมาธิเพื่อแก้อารมณ์และกิเลสของใจที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งก็เพื่อฝึกใจให้มีพลังของสมาธิมากขึ้น” จากความสำคัญของการทำสมาธิดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสร้างรูปแบบของการปฏิบัติตนตรีเพื่อสร้างสมาธิ โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

ขั้นตอนการปฏิบัติการบรรเลงขลุ่ยสมาธิ

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดลมหายใจ โดยกำหนดไว้ที่ปลายจมูก

ปฏิบัติโดยหายใจเข้าลึก... ยาว... หายใจออก ลึก... ยาว... นับ 1
ระลึกถึงพระคุณของพระพุทธ ตั้งสมาธิหายใจปกติ 3 ครั้ง

ปฏิบัติโดยหายใจเข้าลึก... ยาว... หายใจออก ลึก... ยาว... นับ 2
ระลึกถึงพระคุณของพระธรรม ตั้งสมาธิหายใจปกติ 3 ครั้ง

ปฏิบัติโดยหายใจเข้าลึก... ยาว... หายใจออก ลึก... ยาว... นับ 3
ระลึกถึงพระคุณของพระสงฆ์ ตั้งสมาธิหายใจปกติ 3 ครั้ง

โดยกำหนดอยู่เฉพาะที่ปลายจมูกแห่งเดียว หายใจเข้าก็ให้รู้ว่าเราหายใจเข้า หายใจออกก็ให้รู้ว่าหายใจออก รวมใจเข้ามาให้รู้สึกถึงกระแสลมที่ผ่านอยู่ในร่างกาย วิธีการหายใจให้จับท้องตนเอง เมื่อหายใจเข้าให้ท้องพอง หายใจออกให้ท้องยุบ เมื่อจิตรวมเข้ามาดีแล้วจิตจะตั้งมั่นมีสมาธิมากขึ้น พยายามทำความเข้าใจอยู่ที่ปลายจมูกหรือที่ริมฝีปากเบื้องบนเท่านั้น

ขั้นตอนที่ 2 สร้างความรู้สึกให้เข้ามารวมกำหนดอยู่แต่ที่ลมเริ่มบรรเลงโดยตั้งสมาธิอยู่ที่เสียงและลมหายใจที่มากกระทบเท่านั้น บรรเลงบทเพลงด้วยอัตราความเร็วที่ผู้บรรเลงรู้สึกสบายและผ่อนคลาย หายใจเข้าระลึกถึงพระคุณของพระพุทธ เริ่มบรรเลงบทเพลง “สำเนียงธรรม อู่ทอง” รอบที่ 1

หายใจเข้าระลึกถึงพระคุณของพระธรรม เริ่มบรรเลงบทเพลง “สำเนียงธรรม อู่ทอง” รอบที่ 2

หายใจเข้าระลึกถึงพระคุณของพระสงฆ์ เริ่มบรรเลงบทเพลง “สำเนียงธรรม อู่ทอง” รอบที่ 3

ขั้นตอนที่ 3 หลังจากนั้นทำจิตให้สงบจนจิตรวมเข้ามา ตั้งจิตให้แน่วแนโดยระลึกถึงเสียงเพลงที่บรรเลงจบไป และให้หายใจเข้า-ออก เป็นปกติ สังเกตความเกิด-ดับของเสียงในขณะปัจจุบันที่กระทบหู พร้อมพิจารณาให้เห็นว่า เสียงที่เรารับรู้สัมผัสทางหูนั้นเกิดขึ้นและเป็นไปตามเหตุปัจจัย เราไม่สามารถบังคับได้ตามที่ใจอยาก เพราะทุกอย่างเป็นไปตามหลักอนิจจัง ทุกขัง อนันตา ไม่สามารถบังคับได้ สงบนิ่งอยู่ในภวังค์ หลังจากปฏิบัติชั่วคราว

การนำไปใช้ในกิจกรรมทางพุทธศาสนา

ผลงานการประพันธ์เพลงในโครงการวิจัยนี้เป็นนวัตกรรมด้านการประพันธ์ดนตรี โดยใช้บรรเลงเพื่อสร้างสมาธิ อันถือเป็นการปฏิบัติบูชาคุณของพระรัตนตรัย ในการดำเนินการวิจัยนี้ มีกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ทั้งนี้ ผู้ประพันธ์ได้จัดกิจกรรม 2 กิจกรรม ได้แก่

1) จัดอบรมการบรรเลงเพลงด้วยขลุ่ยสามาธิ โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อสร้างความเข้าใจถึงแนวคิดการทำสมาธิผ่านการบรรเลงเพลงเพื่อเป็นการปฏิบัติบูชาให้แก่คณะนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา และนักเรียนในเขตพื้นที่อำเภออุทอง

2) จัดกิจกรรมบรรเลงเพลงด้วยขลุ่ยสามาธิเพื่อเข้าร่วมในพิธีตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่จัดขึ้นใน เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้รู้จักกับบทเพลง “สำเนียงธรรม อุทอง” ที่ใช้บรรเลงประกอบในพิธีกรรม โดยจัดขึ้นในวันพระใหญ่ประจำปี 2 ครั้ง ได้แก่ วันวิสาขบูชา วันที่ 18 พฤษภาคม 2562 และวันอาสาฬหบูชา วันที่ 15 กรกฎาคม 2562

เอกสารอ้างอิง

- ลลิตา ธีระสิริ และนิทรภาพร รุจนวนิศา. (2546). *บำบัดโรคด้วยแพทย์ทางเลือก*. กรุงเทพฯ: ริดเดอร์สไดเจสท์.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2550). *หลักการทำสมาธิเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2. (2558). *สาระประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองอู่ทองโบราณ (ระดับประถมศึกษา)*. สุพรรณบุรี: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวเอกชัย พุทธิณ. (2560). *ชุดบทประพันธ์เพลงเพื่อประชาสัมพันธ์ อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี*. (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
- Suphan.biz. (2561). *พระพุทธปุษยคีรีศรีสุวรรณภูมิ หลวงพ่ออู่ทอง*. สืบค้น 11 มีนาคม 2563. จาก <https://www.suphan.biz/buddhamonthonsuphan.htm>